

Ідіостильові особливості втілення комунікативної стратегії інтимізації у текстах коротких оповідань

Роботу виконано на кафедрі прикладної лінгвістики ВНУ ім. Лесі Українки

У статті розглянуто ідіостильові відмінності реалізації комунікативної стратегії інтимізації в інтродуктивних, основних та інферативних комунікативних блоках текстів коротких оповідань О. Генрі, К. Менсфілд та С. Моєма.

Ключові слова: автор, дискурс, інтимізація, комунікативна стратегія, комунікативна тактика, читач.

Палійчук А. Л. Идиостильевые особенности реализации коммуникативной стратегии интимизации в текстах коротких рассказов. В статье рассматриваются идиостильевые отличия в реализации коммуникативной стратегии интимизации в интродуктивных, основных и инферативных коммуникативных блоках текстов коротких рассказов О. Генри, К. Мэнсфилд и С. Моэма

Ключевые слова: автор, дискурс, интимизация, коммуникативная стратегия, коммуникативная тактика, читатель.

Paliychuk A. L. The Peculiarities of the Intimization Communicative Strategy Implementation in the Short Story Texts. The article deals with the differences in the implementation of the intimization communicative strategy in the introductory, middle and closing communicative blocks of the O. Henry, K. Mansfield and S. Maugham short story texts.

Key words: author, discourse, intimization, communicative strategy, communicative tactics, reader.

Постановка наукової проблеми та її значення. Комунікативна стратегія (далі КС) інтимізації – це загальний план (або «вектор»), мовленнєвої поведінки конкретного автора, що реалізується у виборі системи продуманих адресантом поетапних мовленнєвих дій, що приводять до скорочення нарративної дистанції між автором і читачем; це лінія мовленнєвої поведінки, обрана на основі усвідомлення комунікативної ситуації в цілому і спрямована на досягнення ефекту прямого, безпосереднього, дружнього і умовно синхронного спілкування із читачем. Кожна комунікативна стратегія характеризується набором та індивідуальним поєднанням мовленнєвих тактик, що реалізуються в дискурсі й по-різному впливають на адресата.

Комунікативна тактика (далі КТ) інтимізації – це конкретний мовленнєвий крок, що відповідає певному етапу реалізації КС інтимізації і спрямований на розв'язання конкретного комунікативного завдання.

Втілення власної, індивідуально-авторської стратегії інтимізації – це вибір між синонімічними альтернативами, певною дискурсивною ситуацією, тобто умовами комунікації, стосунками між комунікантами і, власне, їх особистістю – соціальною, когнітивною та психологічною.

Реалізуючи КС інтимізації низкою тактик, кожен автор обирає і поєднує сталий перелік засобів інтимізації своїм власним, унікальним, індивідуальним способом, характерним лише для його ідіостилу. Індивідуальний стиль – це фільтр, що слугує для добору відповідної лексики, фразеології, комунікативних прийомів [8, 33–38]. Отже, припускаємо, що такі відмінності в процесі структурно-текстової реалізації КС інтимізації можуть бути одним із факторів лінгвістичної експертизи тексту та виявлення особливостей авторського стилю.

Мета нашої статті – визначити ідіостильові особливості втілення КС інтимізації в текстах коротких оповідань О. Генрі, С. Моєма та К. Менсфілд. Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**: підрахувати кількість висловлювань, що містять КТ інтимізації в інтродуктивних, основних та інферативних комунікативних блоках текстів коротких оповідань обраних авторів; встановити коефіцієнт імовірної інтимізації, притаманний ідіостилу О. Генрі, С. Моєма та К. Менсфілда; визначити етапи максимального розгортання КС інтимізації в умовах асинхронної ху-

дожньої комунікації через текст та порівняти отримані результати для ідіостилів кожного з розглянутих авторів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Серед проаналізованих художніх текстів трьох авторів (К. Менсфілд, С. Моєма та О. Генрі) ми виділяємо такі КТ і засоби їх вербалізації: тактика вказівки / поради адресатові вербалізується за допомогою імператива та засобів дискурсивного дейкису; тактика присутності / залучення адресата за допомогою поєднання особових дейктиків із просторово-часовими дейктиками або теперішнім наративним часом, а також через прийоми графічної образності; тактика створення ефекту синхронності художньої комунікації – через наративні просторово-часові дейктики та ТНЧ; тактика солідарності адресанта з адресатом через поєднання суб'єктивної оцінки / модальності з особовими дейктиками, через семантичний еліпсис, риторичні питання, а також безпосередньо через інклюзивний займенник *we*; назва тактики прямого звертання співпадає із засобами її реалізації інтимізуючими звертаннями; еліпсис та вигуки вербалізують у наративі тактику створення ефекту усного мовлення; тактика відвертості / щирості реалізується через суб'єктивну оцінку та риторичні питання, а тактика прямого коментаря-доповнення втілюється у формі власне інформативного коментаря-доповнення.

Дискурс визначаємо як зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, соціокультурними, прагматичними, психологічними та іншими факторами. Текст є знаковою фіксацією дискурсу, а дискурс втіленням комунікативного простору. Матеріально зафіксований текст – канал асинхронної художньої комунікації.

Якщо розглядати текст у системі узагальнених функціональних категорій, то він виступає найвищою комунікативною одиницею. Ця цілісна одиниця складається із комунікативно-функціональних елементів, організованих у систему для здійснення комунікативного наміру автора. Властивість форми тексту передавати власну, іноді суттєву інформацію сьогодні не викликає жодних сумнівів. Форма тексту сама по собі не є монолітною, отже, кожен текст підлягає розподілу на дрібніші структурні компоненти, що, у свою чергу, мають визначені параметри та залежать один від одного.

І. Р. Гальперін стверджує, що текст потрібно розглядати як упорядковану форму комунікації, позбавлену спонтанності. Він об'єктивований у вигляді письмового документа, що має свої параметри, він системний і є певним завершеним повідомленням, організованим за абстрактною моделлю [3, 4]. Уважаючи художній текст найскладнішим типом тексту, В. А. Лукін рекомендує досліджувати «від простого й очевидного в тексті, що завжди передається формально, до складного і неявного, що завжди лежить у глибинах змісту». Такою ж, на його думку, повинна бути і послідовність аналізу «...від форми з урахуванням змісту до змісту з урахуванням форми» [5, 6].

Одиницями тексту на семантико-структурному рівні є висловлювання (реалізовані речення) та надфразові єдності (ряд висловлювань, синтаксично і семантично об'єднаних у єдиний фрагмент). М. П. Брандес визначає надфразові єдності як мовні утворення, що складаються із декількох речень, які є відрізками зв'язного тексту. У системі художнього твору вони збігаються із одиницями композиції, тобто з логічними змістовими одиницями тексту [2, 59]. Надфразові єдності, у свою чергу, об'єднуються у більші фрагмент-блоки, що забезпечують тексту цілісність завдяки реалізації смислових і граматичних зв'язків. На композиційному рівні виділяють одиниці якісно іншого плану абзаци, параграфи, глави, розділи, підрозділи і т. п.

Хоча одиниці семантико-граматичного (синтаксичного) і композиційного рівня взаємопов'язані і взаємовизначені, ми вважаємо, що вони не завжди збігаються в «просторовому» співвідношенні. Навіть, накладаючись один на одного, як, наприклад, надфразова єдність і абзац, вони зберігають свої диференційні риси.

Основною найменшою складовою частиною тексту І. Р. Гальперін також вважає надфразову єдність, що об'єднує декілька речень. Учений пропонує ряд синонімів цього терміна, серед яких згадує і «комунікативний блок» [4, 67]. Останній є елементом функціонально-комунікативного та комунікативно-композиційного поділу тексту, що робить його релевантною одиницею аналізу в межах обраного нами комунікативно-прагматичного підходу.

Теоретичні основи поняття комунікативний блок (далі КБ) сформулювала О. П. Воробйова, що розглядає КБ як комунікативно орієнтовану функціональну одиницю, яка має відносну смислову завершеність і виражається у формі надфразової одиниці або їх сукупності [9, 200–227], що умовно можна прирівняти до одного абзацу.

Текстотвірні КБ утворюють інформативне ядро тексту, до них О. П. Воробйова відносить інтродуктивні, інферативні та сполучні комунікативні блоки. Інтродуктивні КБ реалізуються в тій частині тексту, що відповідає традиційній експозиції. Інферативні КБ є заключною частиною моделі тексту. Призначення сполучних КБ, на думку О. П. Воробйової, полягає в забезпеченні зв'язності окремих фрагментів тексту між собою [9, 203].

Кількісний аналіз висловлювань, що містять КТ інтимізації в тому чи іншому комунікативному блоці, у поєднанні з їх якісним аналізом дозволяє встановити загальні тенденції реалізації КС інтимізації залежно від конкретного комунікативного блоку.

Коефіцієнт ймовірної інтимізації C_{int} передбачає визначення наявності висловлювань, що втілюють КТ інтимізації у конкретних комунікативних блоках тексту / текстів і вираховується за формулою відомого в стилеметрії коефіцієнта розповсюдженості [3, 107] $C_{int} = T_i / T_n$, де T_i число комунікативних блоків з присутніми індикаторами інтимізації, а T_n загальна кількість розглянутих комунікативних блоків.

Виділивши по 30 інтродуктивних, основних та інферативних КБ з текстів оповідань К. Менсфілд, С. Моєма та О. Генрі, ми спочатку визначаємо коефіцієнт ймовірної інтимізації в інтродуктивних КБ. Наведений нижче приклад ілюструє аналіз лише трьох перших КБ С. Моєма, решта подані у [6; 7].

Таблиця 1

Наявність КТ інтимізації у інтродуктивних КБ текстів С. Моєма

Назва твору	Інтродуктивний комунікативний блок	Наявність засобу/засобів інтимізації
The Escape [Maugham, 192]	<i><u>I have always been convinced that if a woman once made up her mind to marry a man nothing but instant flight could save him.</u></i>	+ КТ відвертості / щирості адресанта з адресатом
P. & O. [Maugham, 755]	<i>Mrs Hamlyn lay on her long chair and lazily watched the passengers come along the gangway. The ship had reached Singapore in the night, and since dawn had been taking on cargo.</i>	-
The Romantic Young Lady [Maugham, 207]	<i><u>One of the many inconveniences of real life is that it seldom gives you a complete story. Some incident has excited your interest, the people who are concerned in it are in the devil's own muddle, and you wonder what on earth will happen next. Well, generally nothing happens.</u></i>	+ КТ створення ефекту синхронності комунікації; відвертості / щирості адресанта з адресатом

Отже, загальний коефіцієнт ймовірної інтимізації усіх тридцяти інтродуктивних КБ С. Моєма дорівнює $C_{int} = 27 / 30 = 0,9$. Серед тридцяти інтродуктивних КБ К. Менсфілд, висловлювання, що втілюють КТ інтимізації, трапляються лише у дванадцяти, відтак, коефіцієнт ймовірної інтимізації $C_{int} = 12 / 30 = 0,4$, а в текстах О. Генрі він становить $C_{int} = 24 / 30 = 0,8$.

Така важливість початку тексту і для автора, і для читача забезпечує йому статус сильної позиції. Початкова ділянка тексту у творах С. Моєма та О. Генрі виконує ряд функцій, що сприяють подальшій якійсній комунікації: зацікавлює адресата, вводить координати вигаданого світу (часу, місця, учасників), сповіщає про перехід до вигаданої реальності та переключає увагу читача на особливий вид комунікації – художньо-естетичну.

У межах інтродуктивного КБ наратор вперше «зустрічається» із читачем. На цій ділянці оповідач максимально намагається завоювати довіру, увагу, інтерес, що зумовлює активне використання різноманітних засобів інтимізації. Хоча, як зазначав М. М. Бахтін, початок і кінець тексту – по суті, початок і кінець діяльності, і для різних авторів вони по-різному важливі [1]. Як бачимо, для інтро-

дуктивних комунікативних блоків оповідань К. Менсфілд характерним є менш інтенсивне використання КТ інтимізації, що втілюється у значно нижчому коефіцієнті ймовірної інтимізації – 0,4.

Отже, цікаво простежити, чи є такі відмінності постійними в межах усього тексту, чи притаманні лише конкретним КБ визначених авторів. Оскільки основних (серединних) КБ в межах одного тексту багато, для аналізу ми обираємо КБ, які розташовані на приблизно однаковій відстані від інтродуктивних та інферативних КБ і основну або всю структуру яких займає мовлення наратора.

Загалом коефіцієнт ймовірної інтимізації тридцяти основних КБ для ідіостилю К. Менсфілд, вирахований за тією ж формулою, становить $C_{int} = 10/18 = 0,6$, ідіостилю С. Моема 0,7, а в основних КБ, виділених із оповідань О. Генрі, він вищий за відповідні коефіцієнти двох попередніх авторів і становить $C_{int} = 27 / 30 = 0,9$ (детальніше див. [6; 7]).

На даному етапі аналізу очевидним є своєрідне «відставання» коефіцієнта ймовірної інтимізації в текстах К. Менсфілд, хоча, порівняно з інтродуктивними блоками, коефіцієнт в основних КБ авторки плавно зростає, як і в творах О. Генрі. Це свідчить про поступове розгортання стратегії інтимізації і приводить до невпинного скорочення соціальної дистанції між адресантом та адресатом. Автори намагаються зблизитися з аудиторією, продемонструвати симпатію / дружбу / солідарність із читачем. Коефіцієнт ймовірної інтимізації в основних КБ С. Моема, навпаки, дещо зменшився, і це ще раз підтверджує припущення, що головну роль у встановленні інтимізації автор відводить інтродуктивній частині оповідання.

Для того, щоб остаточно встановити специфічні особливості КС інтимізації залежно від комунікативного блоку тексту, а також конкретного індивідуального стилю письменника, ми розглянули останні, інферативні КБ оповідань й визначили, що загальний коефіцієнт ймовірної інтимізації тридцяти інферативних КБ текстів К. Менсфілд становить $C_{int} = 15 / 30 = 0,5$, С. Моема $C_{int} = 18 / 30 = 0,6$, О. Генрі $C_{int} = 7 / 10 = 0,7$ (детальніше див. [6; 7]).

Порівнявши результати, ми бачимо, що для ідіостилю К. Менсфілд характерно те, що найвищий коефіцієнт інтимізації припадає на основні та інферативні комунікативні блоки. Це свідчить про стратегію авторки поступово зближуватися із читачем, не відразу активно демонструвати йому свою прихильність / близькість / симпатію (рис. 1).

Для С. Моема, навпаки, характерним є найчастотніше застосування КТ інтимізації в інтродуктивному КБ із послідовним, майже рівномірним зменшенням в основному та інферативному КБ. Така техніка свідчить про особливу важливість початку художньої комунікації для цього автора, що також унаочнено на рисунку 1.

У межах КБ оповідань О. Генрі засоби інтимізації розподіляються доволі рівномірно, із незначною перевагою в основному комунікативному блоці, що вказує на стабільність намірів автора скоротити дистанцію між ним та адресатом(рис. 1).

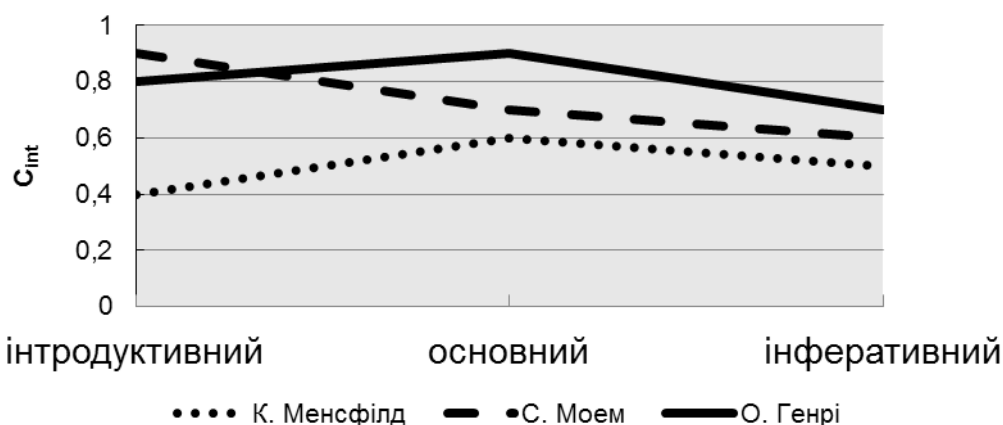

Рис. 1. КС інтимізації в КБ текстів коротких оповідань О. Генрі, С. Моема та К. Менсфілд

Загалом, порівнюючи коефіцієнти ймовірної інтимізації у КБ вищезгаданих авторів, бачимо, що стратегія інтимізації в текстах К. Менсфілд та О. Генрі, незважаючи на відмінності кількісних показників, структурно розвивається однаково – від інтродуктивних до основних КБ вона зростає, тобто кількість інтимізованих ділянок у межах тексту збільшується, а в напрямку до інферативних

КБ – спадає. У текстах оповідань С. Моєма максимум інтимізованих ділянок наративу спостерігаємо в інтродуктивних КБ, після чого вона плавно знижується, що графічно ілюструє рисунок 1.

Підсумовуючи, зазначимо, що коефіцієнт ймовірної інтимізації є також доречним під час аналізу індивідуальних стилевих особливостей конкретного автора на рівні всього тексту (всіх розглянутих КБ), що унаочнено в таблиці 2.

Таблиця 2

Загальні коефіцієнти ймовірної інтимізації у текстах К. Менсфілд, С. Моєма та О. Генрі

Автор	Індивідуальний C_{int}
К. Менсфілд	$C_{int} = 15/30 = 0,5$
С. Моєм	$C_{int} = 22/30 = 0,73$
О. Генрі	$C_{int} = 24/30 = 0,8$

Висновки та перспективи подальших досліджень. Найчастіше засоби інтимізації у своїх текстах використовує О. Генрі. Найвищий коефіцієнт інтимізації цього автора свідчить про особливу адресованість, діалогічність його творів і велику роль імпліцитного читача, закладену в саму структуру тексту.

Враховуючи доробок традиційної літературної критики ХІХ сторіччя, слід було б очікувати найвищого коефіцієнта ймовірної інтимізації у текстах К. Менсфілд, адже вважалося, що автор-жінка найбільше потребує реакції-відповіді від своїх читачів. Проте кількісний підрахунок показує інше. Саме тому ми бачимо великі перспективи дослідження стратегії інтимізації залежно від гендерної, етнічної, культурної приналежності автора тощо.

Також нам видається доцільним визначити універсальні показники коефіцієнта ймовірної інтимізації залежно від КБ. Такий підхід дає змогу орієнтовно обчислити загальні тенденції втілення КС інтимізації в англійському художньому дискурсі коротких оповідань (таблиця 3).

Таблиця 3

Загальні коефіцієнти ймовірної інтимізації залежно від КБ усіх текстів

КБ	Загальний C_{int}
Інтродуктивний	0,7
Основний	0,73
Інферативний	0,6

Найвищий коефіцієнт ймовірної інтимізації спостерігаємо в інтродуктивних та основних КБ, де починається розвиток головних змістових універсалій. Орієнтири читача закладаються на початку оповідання. Саме тут автор прагне максимально актуалізувати його увагу, зацікавити та налаштувати на правильне, адекватне сприйняття оповідання.

В основній текстовій частині автор намагається підтримувати інтерес і увагу читача, паралельно розкриваючи йому мету художньої комунікації, найширше показує власне Я, найактивніше виходить на «контакт» із читачем, передає найбільшу кількість художньої інформації.

Дещо несподіваним видається найнижчий коефіцієнт ймовірної інтимізації в інферативних КБ, адже кінець тексту – це також сильна позиція твору. Кінець тексту – це єдиний його елемент, що актуалізує категорії завершеності та цілісності. Як і початок, кінець тексту виражає зміну діяльності для автора і для читача.

Невисокий коефіцієнт ймовірної інтимізації в інферативних КБ ми пояснюємо накопиченням великої кількості експліцитних знаків інтимізації в інтродуктивному та серединних КБ і тенденцією авторів до фінального, текстового, глибинного впливу на адресата. Для автора інферативна частина завжди має інтенційний, індивідуальний характер. Інтенційність кінця виходить із авторського переконання, що концепт сформовано, стратегію реалізовано й адекватно передано читачеві. Таким чином, завершеність тексту зумовлена не його абсолютною сюжетно-тематичною вичерпаністю, а тим, що певний аспект концепту висвітлено. Як тільки автор вважає, що розкрив свою основну ідею, то текст «закривається».

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у визначенні специфіки комунікативної стратегії інтимізації в різних жанрах англійського художнього дискурсу, а також науковому та публіцистичному дискурсах.

Список використаних джерел і літератури

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / Бахтин М. М. – М. : Искусство, 1978. – 423 с.
2. Брандес М. П. Стилистика немецкого языка / Брандес М. П. – М. : Высш. шк., 1990. – 320 с.
3. Бук С. Н. Основи статистичної лінгвістики : навч.-метод. посіб. / Бук С. Н. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. – 124 с.
4. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / Гальперин И. Р. – М. : КомКнига, 2007. – 144 с.
5. Лукин В. А. Художественный текст: основы лингвистической теории и элементы анализа / Лукин В. А. – М. : Ось-89, 1999. – 199 с.
6. Палійчук А. Л. Коефіцієнт ефективності інтимізації у комунікативних блоках тексту / А. Л. Палійчук // Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських та германських мов і літератур : матеріали XI Міжвуз. конф. молодих вчених (26–27 січ. 2011 р.). – Донецьк : ДонНУ, 2011. – С. 132–134.
7. Палійчук А. Л. Наративний код інтимізації (на матеріалі англомовного художнього дискурсу) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / А. Л. Палійчук. – Х., 2011. – 253 с.
8. Пихтовникова Л. С. Языковые фильтры: неравновесные состояния и развитие языка / Л. С. Пихтовникова // Нова філологія. – 2002. – № 1. – Запоріжжя. – С. 33–38.
9. Стилистика английского языка / А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерст, З. В. Тимошенко. – Киев : Вища шк., 1991. 272 с.
10. Maugham S. Sixty-Five Short Stories / Maugham S. London : William Heinemann Limited and Octopus Books Limited, 1976. – 937 p.

Статтю подано до редколегії
23.03.2012 р.